

Ondřej MADEJA, *Kulturní život premonstrátského kláštera v Nové Říši v letech 1848-1948 a jeho působení na širokou veřejnost*, diplomová práce, Pedagogická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2009, 125 s., včetně 27 obrazových příloh.

Posudek vedoucího diplomové práce:

Diplomant Ondřej Madeja v předložené diplomové práci **Kulturní život premonstrátského kláštera v Nové Říši v letech 1848-1948 a jeho působení na širokou veřejnost** úspěšně zužitkoval svůj dlouhodobý a potřebně hluboký zájem o československé, resp. české a středoevropské moderní dějiny. Zaměřil se na svůj rodný kraj (subregion Nové Říše). Diplomová práce tak díky tomu přináší proto ne jeden ze zajímavých poznatků a výsledků poměrně dlouhodobého historického výzkumu, protože hlavním cílem práce bylo „*poodkrýt každodenní kontakt mezi klášterem a obcí a rozplést vztahy mezi duchovními a veřejností*“. Od diplomanta je velice sympatické, že se věcně zaměřil na pečlivě vyvážený a dlouhodobý sběr informací pro celkový vývoj poměrů na Novoříšsku, vyjádřený vztahem zdejších obyvatel a zahrnující zejména léta 1848-1948. Základem stavebním materiálem se mu tak staly archivní materiály uložené zejména ve Státním okresním archivu v Jihlavě a v Moravském zemském archivu v Brně. Použité archivní materiály a mnohé další poznatky pečlivě posbíral, jednak z dob rakouské monarchie a Rakousko-Uherska (1848-1918), dále z doby po ukončení první světové války a vzniku předmnichovské ČSR (1918-1938), z doby následné vlády nacistické totality v okupovaném pohraničí Československa 1938-1945 a v tzv. Protektorátu Čechy a Morava v letech 1939-1945, s nezbytným přesahem do roku 1948.

Proto dle jeho vlastních slov uvedených v Anotaci:

„Předkládaná práce pojednává na základě archivních pramenů a relevantní literatury o kulturním životě premonstrátského v Nové Říši v letech 1848 až 1948 a jeho působení na širokou veřejnost.“

„První a druhá kapitola této práce nám přibližuje samotnou obec ve spojení s klášterem jako specifické prostředí, které ovlivňovalo vesnickou společnost. Další tři kapitoly jsou stěžejní částí práce, přičemž v kontextu obecných církevních dějin pojednávají o každodenních událostech, které byly iniciovány klášterem nebo obcí, a které byly významné pro společenské dění. Pro pochopení vlivu kláštera na jednotlivé osobnosti obsahuje práce 15 stručných medailonků, které reprezentují širokou veřejnost.“

Autor celou svou DP rozdělil do osmi hlavních částí = kapitol.

Zatímco v **1. Úvod** (s. 3-6) provedl pečlivé zhodnocení použitých materiálů, pramenů i literatury, když zde správně uvádí: „*Katolická církev hrála v evropském prostředí od svého počátku nezastupitelnou roli v duchovní, kulturní i sociální sféře každodenního života většiny obyvatel. Nejinak tomu bylo také v Nové Říši, malé obci na Moravě, která vznikla a rozvíjela se v sousedství místního premonstrátského kláštera. Přítomnost kláštera a jeho působení často překračovaly i hranice kraje, což je dnes bohužel opomíjeno.*“ (s. 3).

Kapitola: **2. Představení Nové Říše** - (s. 7-14), 2.1 Geomorfologické členění – Nová Říše, 2.2 Stručné dějiny premonstrátského kláštera, 2.3 Historie kláštera do roku 1848, je věnována problematice oblasti (subregionu Novoříšska) nejdříve z pohledu geografického. Zdejší městečko leží na Českomoravské vrchovině, přesněji v centrální části Křížovnické vrchoviny v jihozápadní části Moravy, nedaleko od historických hranic Čech a Moravy a přes

řičku Vápovku spadá k povodí Dyje. Ta v bohatých meandrech protéká od západu k východu a částí svého koryta tvoří státní hranici proti Rakousku.

Kapitola: **3. Kulturní prostředí** - (s. 15-31), - 3.1 Kostel sv. Petra a Pavla, 3.2 Varhany a hudební sál, 3.2.1 Bratři Vraničtí a Jan Novák, 3.2.2 Klášterní skladatelé, 3.3 Klášterní knihovna, 3.3.1 Knihovna a veřejnost, 3.4 Klášterní obrazárna, 3.4.1 Klášterní sbírka, 3.4.2 Novoříšští malíři, tak v autorově podání pojednává o samotném prostředí kláštera v následujícím textu: „*Je nutné si uvědomit, že společnost byla mnohdy více než řeholníky ovlivňována kulturním prostředím, které řeholníci budovali, a ve kterém působili. Konkrétním příkladem budiž vzácná klášterní knihovna, která se pro řadu osobností stala důležitým zdrojem poznání a inspirace.*“ (s. 5). Je připomenuta funkce kostela nejen jako místa, kde se odehrává stěžejní duchovní život věřících, ale současně je i připomenuta jeho funkce společenská, kterou má již od počátků křesťanství, protože je také i tím místem, kde se křesťanská komunita pravidelně schází, informuje a navzájem ovlivňuje. Ovšem klášterní knihovna měla svůj knihovní řád, který půjčování knih (s výjimkou duchovních a pouze členů zdejšího konventu) bylo laikům striktně zakázáno. Ale tento stav se knihovna, zejména v 19. století, otvírá veřejnosti.

Kapitola: **4. Kulturní život a dění v Nové Říši 1848-1918** - (s. 32-48), 4.1 Církevní dějiny v kontextu kláštera v letech 1848-1918, 4.2 Události v obci v letech 1848-1918, 4.3 První světová válka, 4.4 Otakar Březina, 4.4.1 Básníkův životopis, 4.4.2 Básníková stopa v Nové Říši. Diplomant se také pečlivě věnuje významné osobnosti básníka Otakara Březiny, která v Nové Říši působil a právě v místním klášteře hledal a nalézal inspiraci pro svou tvorbu, která mu nakonec přinesla celonárodní ohlas. Autor také správně uvádí, že: „*Zatímco v Čechách se nejsilnějším nositelem konzervativních myšlenek (jako opozice vůči socialistům a liberálům) stala agrární strana, pak na Moravě tuto roli převzali ve většině katolíci.*“ (s. 34-35).

Kapitola: **5. Kulturní život a dění v Nové Říši 1918-1938** - (s. 49-81), - 5.1 Církevní dějiny v kontextu kláštera v letech 1918-1938, 5.2 Události v obci v letech 1918-1938, 5.3 Spolková činnost, 5.4 Josef Florián (1873-1941), 5.4.1 Floriánovo nakladatelství, 5.4.2 Floriánův vztah ke klášteru, 5.5 Svět vědy a techniky v Nové Říši, 5.6 Sociální a zdravotnická činnost, 5.6.1 Dobročinný ústav, 5.6.2 Konvent v roli zdravotnické organizace, 5.7 Angažovanost kláštera v politickém klání. Pan diplomant zde soustřeďuje svou pozornost (zcela oprávněně) na proces nástupu mimoklášterních aktivit novoříšských řeholníků, včetně jejich účasti na politickém dění, na zdejším rozvoji vědeckého života v rámci kláštera, včetně jeho zdravotně-sociální činnosti! Stranou svého zájmu neponechává ani činnost nakladatele Josefa Floriána a poukazuje na jeho velmi složitý vztah k Nové Říši.

Kapitola: **6. Kulturní život a dění v Nové Říši 1938-1948** - (s. 82-94), - 6.1 Život v obci během válečných let, 6.2 Odbojová činnost v Nové Říši, 6.3 Přepadení kláštera nacisty roku 1942, 6.4 Osvětimská „misie“ a působení v koncentračních táborech, 6.5 Závěr války a poválečná obnova, 6.6 Umlčení kláštera komunisty – akce „K“ nám přibližuje neradostný vývoj nejprve pod taktovkou německých nacistických okupantů, později zase pod proticírkevní akcí komunistické moci. Výsledkem bylo to, že veškerý kulturní, společenský a duchovní život v městečku byl utlumen a byl pod nacistickou, resp. pod komunistickou každodenní kontrolou.

Kapitola: **7. Epilog – klášter po roce 1989 a jeho současný stav** - (s. 95), - je zaměřena na současný aktuální vývoj zdejší kanonie, která má 8 členů.

Závěr (s. 96-97) představuje stručnou, leč výstižnou rekapitulaci výsledků předcházejících kapitol DP. Druhá světová válka zde napáchala, podobně jako i v celé Evropě (a i mimoevropských oblastech), mimořádně obrovské – materiální, lidské i duchovní) škody. Proto na jejich odstranění, jakož i na obnovení zdejšího života, byli nasazeni především přeživší členové konventu.

Ondřej Madeja pečlivě využil všech dostupných archivních materiálů, zpráv i novin uložených ve SOkA Jihlava, Jindřichův Hradec a v MZA v Brně, včetně mnoha pramenů nevydaných. Ve své záslužné DP nás tak přehledně seznamuje, formou ucelených sond do určitých nosných témat, a přináší, mimo jiné, i celou řadu zajímavých pohledů při kladení otázek v rámci zkoumaného subregionu Novoříšska. Správně také pochopil tehdejší mentalitu členů konventu kláštera Nová Říše.

Předkládaným cílem celé diplomové práce bylo, z pohledu a interpretace autora, co možná nejdůkladněji a nejpráhledněji zachytit průběh událostí let 1848-1948, tak i událostí let druhé světové války, včetně těch na samém konci krátkého období „poválečné“ demokracie 1945-1948, kterou ukončil komunistický puč 25. února 1948 a vedoucí tak ve svých důsledcích k uzavření (a via facti ke zrušení a zničení) kláštera v Nové Říši. Diplomant zdařile usiloval dění v Nové Říši a v okolních obcích řádně zařadit do kontextu průběhu meziválečných, válečných, ale také poválečných dějin, na jejichž pozadí se všechno dění v subregionu Novoříšska odehrávalo. Protože autor nemohl zařadit jak osobní vzpomínky, tak i vyprávění pamětníků (viz níže), přesto se z jeho DP nevytratil nezbytný „lidský faktor“ a bylo a je přitom jeho velkým úspěchem, že co nejlépe vykreslil a přiblížil atmosféru tehdejší mimořádně doby, doby vývoje poměrů na Novoříšsku první poloviny 20. století.

Oceňuji také velice zodpovědný a pečlivý přístup diplomanta k celé práci, což plně projevil, jednak svým opravdu pravidelným představováním výsledků svého bádání, jednak to nejlépe dokumentuje Madejova podrobná, nejen teritoriální, znalost zvolené problematiky. O jeho patřičných a potřebných lidských kvalitách svědčí i jeho přístup k práci s prameny, tiskem i internetem. Protože bylo mimořádně problematické sehnat nějaké vhodné pamětníky a pamětnice, byla tato zajímavá, leč mimořádně náročná problematika v DP nakonec úmyslně vynechána. Za velmi důležité považuji množství detailních znalostí a informací personálního, prosopografického a každodenního charakteru, které diplomat zdárně získal a plně využil, jak o tom svědčí Soupis představitelů Novoříšské kanonie (s. 98-101).

Předložená DP pana Ondřeje Madeji, která má celkem 325 poznámek pod čarou, **Seznam pramenů a literatury** (s. 102-107) – zde se autor vyvaroval všech chyb, dále potřebně a na výborné úrovni následuje **Seznam zkratk** (s. 108-109), **Přílohy** (s. 110-125), včetně mnoha obrazových černobílých a barevných fotografií, vše ve výborné kvalitě tisku a tak vhodně přibližujících a dokumentujících dobovou atmosféru.

Pro zcela nezpochybnitelné hodnoty předložené magisterské práce tuto DP proto velice rád **doporučuji k obhajobě a hodnotím ji stupněm výborně.**

České Budějovice 21. srpna 2009

PhDr. et PaedDr. Jiří Dvořák, Ph.D.